

Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в контексті зарубіжного досвіду

У статті узагальнено зарубіжний досвід податкового стимулювання розвитку малого бізнесу на основі порівняльного аналізу існуючих систем у різних країнах світу. Досліджено особливості податкового стимулювання малого підприємництва в Україні. Визначені можливі шляхи використання кращого зарубіжного досвіду для удосконалення вітчизняної системи оподаткування з метою подальшого розвитку та зростання ефективності діяльності сфери малого бізнесу.

податкове стимулювання, податкова політика, податкові пільги, розвиток малого бізнесу

Аналіз світового досвіду свідчить, що практично в усіх розвинутих країнах держава бере активну участь у формуванні та розвитку підприємницької діяльності, підтримці найбільш доцільних і ефективних її напрямків. Навіть у таких країнах, де склалися вікові традиції приватного підприємництва, малий бізнес потребує такої підтримки і одержує її на основі державних програм підтримки малого підприємництва. Одні країни з розвинутою ринковою економікою мають розгалужену та чітко усталену систему державної підтримки малого бізнесу (США, Японія, Німеччина, Франція), в інших же подібна система знаходиться у стадії становлення та розвитку [6].

Велике значення при формуванні сприятливого клімату для розвитку підприємництва має податкова політика в країні [5]. Податкове стимулювання малого бізнесу набуло поширення у світі завдяки здатності розширення сектора малих підприємств позитивно впливати на вирішення проблеми зайнятості [3].

За оцінками фахівців, вітчизняній системі оподаткування у даний час не вистачає саме стимулюючої функції, а також розуміння того, що до платника податків треба застосовувати не лише методи покарання, але і заохочення [9].

В Україні також було запроваджено спрощені технології оподаткування з метою підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. Однак при оцінці ефективності їх функціонування виникає низка протиріч. З одного боку, впровадження в Україні спрощеної системи оподаткування мало помітний позитивний вплив на стан надходжень до бюджету та розвиток малого бізнесу [4]. Водночас, її функціонування нині пов'язують не стільки з позитивним вирішенням макроекономічних завдань, скільки з масовими зловживаннями і фіскальними втратами [3].

Тому, засвоєння світових принципів податкового регулювання та вивчення зарубіжного досвіду організації податкового контролю, зокрема, у сфері малого бізнесу, набуває надзвичайної актуальності для нашої країни, оскільки сприятиме більш швидкому подоланню існуючих недоліків національної системи оподаткування. Крім того, сучасні тенденції до все більшої глобалізації світової економіки та участь України у цих процесах, зокрема, вступ до СОТ, інтеграція вітчизняної економіки з економікою країн ЄС, неминуче підвищують актуальність питання гармонізації податкового законодавства відповідно до світової практики.

Визначення перспектив запозичення кращого світового досвіду з метою внесення відповідних змін до вітчизняної податкової політики постає об'єктом все більшої уваги з боку українських вчених та науковців. Серед наукових праць,

присвячених висвітленню даного питання, слід відмітити роботи таких дослідників, як Андрущенко В.Л., Василик О.Д., Гаєвська Л.М., Загорський В.С., Крисоватий А.І., Кужель О., Лашак В., Мельник В.П., Фліссак Н. та ін. У той же час, питання щодо порівняльного аналізу систем податкового стимулювання малого бізнесу у різних країнах світу, визначення їх основних переваг та недоліків, а також можливості застосування у вітчизняній практиці потребують більш детального розгляду.

Таким чином, метою дослідження є узагальнення зарубіжного досвіду податкового стимулювання розвитку малого підприємництва та визначення можливих шляхів використання такого досвіду для удосконалення вітчизняної системи оподаткування.

У країнах ЄС спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва не використовуються. Натомість набули поширення інші форми державної підтримки цього типу підприємств, а саме: створення рівних умов оподаткування підприємств різних організаційно-правових форм; забезпечення податкового нейтралітету у разі зміни організаційно-правової форми підприємства; звільнення деяких підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку і звітності; зменшення ставки податку на прибуток суб'єктів малого бізнесу тощо [2]. Існують також інші форми державної податкової підтримки малого підприємництва (МП), серед яких особливий практичний інтерес становлять стимулювання науково-дослідної та інвестиційної діяльності, надання податкових канікул новоствореним МП, методи заохочення платників податків – суб'єктів МП за сумлінне виконання податкових зобов'язань та ін.

На основі узагальнення світового досвіду податкового стимулювання розвитку малого підприємництва у різних країнах можна виділити такі форми його державної підтримки (рис. 1):

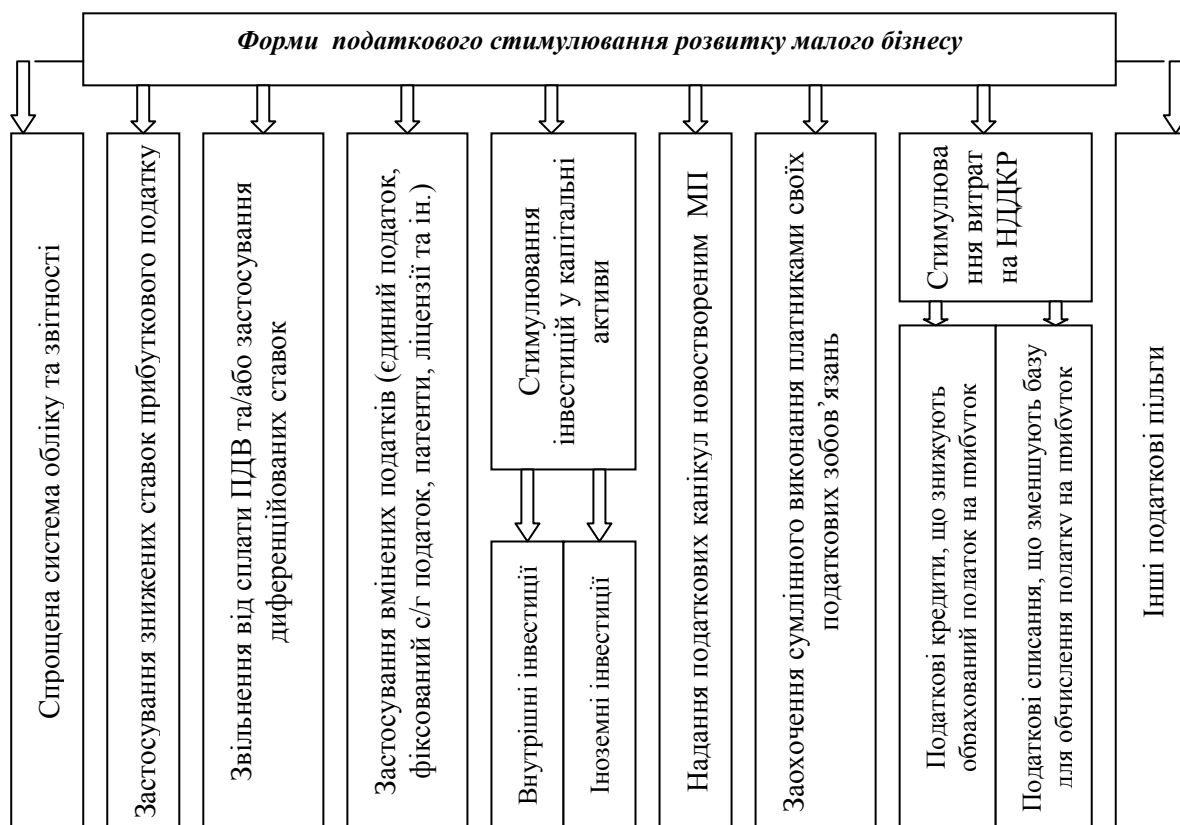

Рисунок – 1 – Форми податкового стимулювання розвитку малого бізнесу [1, 7, 9, 11]

Як свідчить проведений аналіз світового досвіду, у кожній країні існує своєрідна комбінація форм державної підтримки МП, коли один або декілька методів податкового стимулювання застосовуються у більшій чи меншій мірі. Як бачимо з табл. 1, навіть у тих країнах, де податкова система має нейтральний характер та побудована за принципом рівності (США, Швеція, Голландія, Великобританія), все ж існують винятки для суб'єктів МП.

Таблиця 1 – Застосування методів податкового стимулювання суб'єктів малого підприємництва [1, 7, 9, 11]

Методи стимулювання	Приклади застосування у деяких країнах
Спрощена система обліку та звітності	<p><u>Франція:</u> МП ведуть лише облік закупівель та фінансових надходжень, а також складають формальні розрахунки з ПДВ, у яких зазначається, що ПДВ не стягується.</p> <p><u>Великобританія:</u> підприємства з річним доходом до 15 тис. фунтів стерлінгів заповнюють просту податкову декларацію без детальних даних про свою діяльність або активи чи зобов'язання.</p> <p><u>Швеція:</u> МП подають спрощену податкову декларацію, використовують касовий метод обліку доходів і зобов'язані реєструватися лише у податковій інспекції; МП з річним доходом до 110 тис. дол. США можуть подавати податкову декларацію один раз на рік, а не щомісячно.</p>
Застосування знижених ставок прибуткового податку	<p><u>Франція:</u> МП, що мають статус юридичної особи та належать фізичним особам, сплачують прибутковий податок за ставкою 19% (замість 33% за стандартною ставкою).</p> <p><u>Литва:</u> МП, валовий доход яких не перевищує 25 тис. дол. США, сплачують прибутковий податок за ставкою 15% (за загальною схемою – 29%).</p> <p><u>Болгарія:</u> ставка прибуткового податку до республіканського бюджету становить 15% для підприємств з річним прибутком до 50 тис. левів, та 20% - понад 50 тис. левів.</p> <p><u>Голландія:</u> для підприємств з оподатковуваним доходом до 50 тис. гульденів ставка прибуткового податку складає 30%, понад 50 тис. гульденів – 35%.</p> <p><u>США:</u> ставка прибуткового податку становить 15% – при річному оподаткованому прибутку до 50 тис. дол., 25% – від 50 до 75 тис. дол., 34% – від 75 тис. до 10 млн. дол. та 35% – понад 10 млн. дол.</p> <p><u>Великобританія:</u> для підприємств та фізичних осіб ставка прибуткового податку складає 10% при щомісячному доході до 1520 фунтів стерлінгів, 22% – до 28,4 тис. та 40% – понад 28,4 тис.</p>
Звільнення від сплати ПДВ та/або застосування диференційованих ставок	<p><u>Франція:</u> МП зобов'язані реєструватися платниками ПДВ, однак ПДВ не сплачується, якщо мінімальне граничне значення величини річного обороту не було перевищено.</p> <p><u>Болгарія:</u> МП, що сплачують єдиний річний патентний податок, звільнені від сплати ПДВ.</p> <p><u>Польща:</u> застосовується нульова ставка ПДВ для експортованих товарів, 3% - до деяких фармацевтичних товарів, 7% - до будівельних матеріалів та послуг, продукції друкарства, 22% - до інших товарів; деякі товари і послуги звільнені від ПДВ (послуги освіти, медицини, страхування, певні види харчових продуктів).</p> <p><u>Чехія:</u> ПДВ складає 22% на товари та 5% - послуги, продукти харчування та джерела енергії.</p>

<p>Стимулювання інвестицій у капітальні активи</p> <p>а) Внутрішні інвестиції</p> <p>б) Іноземні інвестиції</p>	<p>а) Франція: частина оподаткованого прибутку МП, з якого стягується зменшена ставка податку, повинна бути використана для капіталовкладень у це ж підприємство.</p> <p>Естонія: звільнено від оподаткування ту частину прибутку, яка реінвестується підприємством у його розвиток; звільнено від прибуткового податку будь-які інвестиції естонських підприємств, у т.ч. ті, що інвестуються в інші країни.</p> <p>Великобританія: поширена податкова знижка на амортизацію будівель та устаткування, яка дає можливість деяким МП вираховувати з бази оподаткування до 40%.</p> <p>Голландія: оподатковуваний прибуток зменшується за рахунок інвестицій у деякі капітальні активи.</p> <p>США: МП можуть вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх річні обсяги не перевищують 24 тис. дол.</p> <p>б) Пакистан: іноземні інвестори, що отримують дивіденди менше 15 тис. рупій, звільнені від оподаткування; при володінні капіталом менше одного року із 60% доходу прибутковий податок не стягується, а з інших 40% - стягується за ставкою 25% (замість 30%).</p> <p>Сирія: іноземні інвестори, що зробили вкладення у туристичну сферу, можуть звільнитися від податку на торгово-промисловий прибуток строком на три роки.</p> <p>Індонезія: іноземні інвестори отримують пільги залежно від доходності вкладень у галузь; мають можливість переводити закордон прибуток, амортизаційні відрахування тощо.</p>
<p>Стимулювання витрат на НДДКР</p>	<p>Великобританія: з 2000 р. діє підвищена норма списання витрат на НДДКР із бази оподаткування у розмірі 150% для малого та середнього бізнесу.</p> <p>Австралія: податкове списання витрат на НДДКР із бази оподаткування у розмірі до 125% (за певних умов – до 175%).</p> <p>Угорщина: передбачено повне вирахування витрат на НДДКР із бази оподаткування.</p> <p>Нідерланди: передбачена можливість вирахування із податкових зобов'язань частини витрат на заробітну плату працівникам, що приймають участь у НДДКР.</p> <p>США: із нарахованого прибуткового податку існує можливість вирахування 20% приросту витрат на деякі види НДДКР відносно середніх витрат у базовому періоді (розраховується за чотири роки).</p> <p>Франція: 50% приросту кваліфікованих витрат на НДДКР (витрати на проведення робіт, придбання наукового обладнання, оплату праці наукових співробітників) за минулі два роки можуть бути вираховані із суми прибуткового податку.</p> <p>Іспанія: передбачені вирахування із прибуткового податку у розмірі 30% витрат на НДДКР у поточному році та 50% від перевищення середніх витрат за останні два роки.</p>
<p>Надання податкових канікул (звільнення від сплати податків новостворених підприємств)</p>	<p>Йорданія: податкові канікули надаються новоствореним підприємствам на строк до шести років.</p> <p>Індонезія: нові підприємства, що створюються у пріоритетних галузях економіки, можуть не сплачувати податки протягом періоду від двох до шести років.</p> <p>Пакистан: надання податкових канікул підприємствам добувної галузі (до п'яти років), ряду підгалузей, пов'язаних з виробництвом продуктів харчування.</p>

В Україні, на відміну від більшості країн ЄС, замість спрощених за методикою визначення податкової бази форм податків для МП використовують спрощені системи оподаткування [2]. Слід зазначити, що чинна система оподаткування суб'єктів МП передбачає шість різних не гармонізованих між собою режимів — податок на прибуток підприємств та прибутковий податок з громадян, торговий патент, фіксований податок, єдиний податок, податок на промисел та ринковий збір [12].

Застосування спрощеного режиму оподаткування суб'єктів МП з урахуванням позитивних чинників (активізація підприємницької діяльності, створення нових робочих місць, стимулювання раціонального використання ресурсів, зменшення витрат на адміністрування податків) призвело до таких проблем [10]:

- викривлення мотивації підприємницької діяльності, зокрема незацікавленість суб'єктів господарювання у зміні свого статусу як суб'єктів, які мають право в о користувувати спрощені системи оподаткування, що уповільнює їх розвиток та зростання бсягів діяльності, призводить до дроблення деяких середніх підприємств;

- створення умов для побудови схем уникнення оподаткування внаслідок нечіткого законодавчого регулювання спрощеної системи оподаткування;

- використання суб'єктів малого підприємництва, що застосовують спеціальний режим оподаткування, у схемах мінімізації податкових зобов'язань підприємств, які працюють у загальному режимі оподаткування.

Тому удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва є одним з пріоритетних завдань податкової політики на середньострокову перспективу, які сприятимуть економічному зростанню та забезпечуватимуть виконання зобов'язань держави перед населенням [8].

На основі зарубіжного досвіду можна оцінити перспективи застосування в Україні тих чи інших форм податкового стимулювання МП. Одним із напрямків подальшого реформування системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, на думку Гаєвської Л.М., є поступове переведення підприємств – платників єдиного податку на загальну систему оподаткування, однак із збереженням можливостей спрощеного обліку і звітності [2]. Поряд з цим надзвичайно важливого значення набувають питання налагодження ефективної взаємодії між контролюючими податковими органами і платниками податків, підвищення рівня податкової дисципліни, проведення широкої масово-роз'яснювальної роботи.

Як відзначає Лащак В., впровадження податків чи зміни у податкових системах європейських країн супроводжуються широкою агітаційною компанією щодо переваг і важливості тих чи інших кроків у сфері оподаткування. До такої роботи поряд із державними податковими органами залучаються також і приватні фірми. У нас цього немає, тому більшість населення сприймає введення податків негативно. А в деяких країнах ЄС прийняття тих чи інших податкових законів можливе лише після отримання згоди населення шляхом референдуму. Розширення демократичних засад у подальшому позитивно вплине на весь податковий процес. Є підстави стверджувати, що такі форми вкрай необхідні й для України [4].

Показовим є досвід деяких країн щодо стимулювання суб'єктів МП за сумлінне виконання своїх податкових зобов'язань. Наприклад, у Болгарії єдиний податок можна сплачувати одноразово (наперед) за цілий рік, отримуючи при цьому знижку 5% [7].

У зв'язку із необхідністю формування в Україні економіки інноваційного типу, особливої уваги заслуговують питання стимулювання податковими методами здійснення малими підприємствами науково-дослідних робіт. До найпоширеніших методів слід віднести: надання підприємствам податкового кредиту, який знижує нарахований податок на прибуток; надання податкових списань, які зменшують базу

для обчислення податку на прибуток [1]. Застосовуються також методи стимулювання шляхом вирахування із прибуткового податку витрат на придбання наукового устаткування, оплату праці співробітників, зайнятих виконанням НДДКР.

Найбільш доцільними шляхами реформування вітчизняної системи державної підтримки розвитку МП, на погляд автора, є розробка механізмів надання податкових пільг підприємствам, що здійснюють науково-дослідні роботи, стимулювання інвестицій у капітальні активи, у тому числі за рахунок залучення коштів іноземних інвесторів. Можливим є також надання податкових канікул новоствореним МП у пріоритетних галузях економіки або регіонах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Перспективним напрямком подальших наукових розробок є формування державних механізмів податкового стимулювання інноваційного венчурного підприємництва, створення бізнес-інкубаторів, налагодження взаємодії між суб'єктами МП та науково-дослідними установами та ін.

Список літератури

1. Влияние специальных налоговых режимов на развитие малого предпринимательства в регионе: Монография. – ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 226 с.
2. Гаевська Л.М. Податкові аспекти політики підтримки розвитку підприємств [Електронний ресурс].
3. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
4. Лащак В. Напрями подальшого удосконалення підсистеми прямого оподаткування в Україні [Електронний ресурс].
5. Мале підприємництво України: процес розвитку / За ред. Д. Ляпіна. – К.: Інститут Конкурентного суспільства, 2001. – 253 с.
6. Малий бізнес України. Підприємці здатні відродити країну. Асоціація сприяння розвитку приватного підприємництва в Україні „Єднання”, 1997. – 144 с.
7. Міжнародна практика застосування спрощених (спеціальних) режимів оподаткування малого підприємництва та необхідність її адаптації й застосування в Україні [Електронний ресурс] / Матеріали Аналітичного центру „Академія”. – Доступний з <http://www.academia.org.ua>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України „Про прогноз показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2008-2010 роки” від 25.09.2006 р. № 1359.
9. Пріоритети податкових стимулів: світовий досвід [Електронний ресурс] / Матеріали Аналітичного центру „Академія”. – Доступний з <http://www.academia.org.ua>.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції реформування податкової системи” від 19.02.2007 р. № 56-р.
11. Соціально-економічні перспективи формування малого та середнього бізнесу (до Всеукраїнської науково-практичної конференції). – Кіровоград: ТОВ „Імекс-ЛТД”. – 2006. – 268 с.
12. Фліссак Н. Малий бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Вісник податкової служби, №44 (326). – Доступний з <http://uashops.com.ua/modules/myarticles>.

В статье обобщен зарубежный опыт налогового стимулирования развития малого бизнеса на основании сравнительного анализа существующих систем в разных странах мира. Исследованы особенности налогового стимулирования малого предпринимательства в Украине. Определены возможные пути использования лучшего зарубежного опыта для усовершенствования отечественной системы налогообложения с целью развития и повышения эффективности деятельности сферы малого бизнеса.

In the article the foreign experience of different countries for small business development by tax stimulation is described. The features of small business development by tax stimulation in Ukraine are observed. The directions of best foreign experience using for improving national tax policy at the base of development and small business effectiveness are proposed.